2.4.3. Növénytermesztés

2.4.3.1. Szántóföldi növénytermesztés

A Régió vetésszerkezetére – az országos tendenciákhoz hasonlóan – a gabonafélék és olajos magvak magas és növekvő aránya a jellemző. Ez a két növénycsoport foglalta el 2010-ben a vetésterület 91%-át. Dél-Dunántúl az ország kiemelt gabonatermesztési régiója, a gabonafélék vetésterületi aránya 2010-ben meghaladta a 74%-ot, Tolna megyében a 78%-ot. Ez elsősorban a nagymértékű kukorica- és kisebb mértékben a búzatermesztésnek köszönhető. A Dél-dunántúli régió kukorica termőterülete és kukorica hozama nagyobb, mint a másik két dunántúli régióé együttesen. Somogy és Tolna megyében a kukoricatermelés aránya meghaladja a vetésterület 40%-át. Gabonatermesztésben a Régió maghatározó szerepe nemcsak a vetésterület nagyobb arányának, hanem az országos átlagot meghaladó termésátlagoknak és a nagyobb termésbiztonságnak köszönhető. Az ország kukoricatermésének kb. 25-30%-a a Dél-Dunántúlról származik. A két gabonaféle mellett a Régió szerepe még az olajosmag-termesztésben rendkívül fontos. Az országos hozamban különösen a repcetermesztés aránya meghatározó, de a napraforgó is átlagon felüli. A Régió szerepét a cukorrépa-termesztésben felértékelte az, hogy az ország egyetlen cukorgyára Kaposváron működik és a nyersanyag többsége is ebből a Régióból származik. Jelenleg Dél-Dunántúlon termelik meg a cukorrépa kb. 35%-át. Az országos adatokhoz képest legnagyobb jelentősége a szójababnak van, mert a Régióban termelik meg a szójabab 55-65%-át, és ezen belül Baranya megyében a Régió teljes hozamának 80-90%-át *(87. táblázat)*.

A kiemelt növények mellett a Régió agrárgazdasági jelentőségét az is bizonyítja, hogy a kedvező termelési adottságok miatt a térségben szinte minden növény eredményesen termelhető, köztük a sajátos klimatikus viszonyokat igénylő szója, valamint a termesztésből kiszoruló, de a gabonafélékhez a legjobban illeszkedő borsó is. Megyék szerinti bontásban vizsgálva a búza- és kukoricatermesztésben mind a három megye, árpatermesztésben Baranya megye, napraforgó-termesztésben Tolna megye, repcetermesztésben Somogy megye, szójabab-termesztésében Baranya megye szerepe országos jelentőségű. A Régió növénytermesztésében egyik legnagyobb változást a burgonyatermesztés visszaesése jelentette. Korábban Somogy megye burgonyatermesztése országosan is meghatározó volt, de Baranya megye agrártermelésében is fontos szerepet töltött be. Ez elsősorban a nagy burgonyatermelő gazdaságok (pl. Nagyatádi, Inkei, Szentlőrinci) szétesésének a következménye. A takarmánynövények termesztése – az országos tendenciákhoz hasonlóan – követi az állatállomány csökkenését *(88. táblázat)*.

A termésátlagok vizsgálata azt bizonyítja, hogy a Régió termelői a gazdasági növények többségében az országos átlagot lényegesen meghaladó hozamok elérésére képesek. A fajlagos hozamok alakulása a kukorica, cukorrépa, napraforgó és főleg a repce esetében követi a genetikai és agrotechnikai fejlődést. Ez nem mondható el a búzáról, amelynek termésátlaga az extenzívebbé váló termelés következtében nem éri el a 20 évvel ezelőtti színvonalat. A kiemelkedő arányú kukoricatermelésnek köszönhetően azonban – az országos tendenciákkal szemben – a Régió az összes gabonahozamát jelentősen növelni tudta. A termésátlagok évenkénti szélsőséges ingadozásáért elsősorban az extenzívebbé váló agrotechnika okolható *(89. táblázat)*.

Dél-Dunántúl vetésszerkezete (%)

87. táblázat

	Magyarország				Baranya				Somogy				Tolna			
	1990	2000	2005	2010	1990	2000	2005	2010	1990	2000	2005	2010	1990	2000	2005	2010
Gabonafélék		71,1		62,7	62,5	74,7	72,1	66,4	65,1	70,2	77,0	73,9	65,5	78,1	80,4	73,4
kukorica	23,2	31,4	28,4	26,2	34,1	41,7	39,6	35,4	29,2	42,7	45,3	42,4	34,3	49,0	46,5	46,0
búza	26,3	26,4	26,8	24,1	22,1	22,4	21,8	20,5	22,0	17,2	18,9	20,9	25,0	22,7	26,3	21,4
árpa	6,4	8,3	7,6	6,8	4,7	7,8	7,5	8,7	8,0	6,1	5,2	5,4	4,9	4,4	4,5	4,1
zab		1,6		1,3	0,9	1,0	0,7	0,6	3,2	1,2	1,2	1,1	0,5	0,5	0,6	0,4
rozs		1,1		0,9	0,02	0,3	0,2	0,1	2,1	0,7	0,6	0,5	0,4	0,2	0,1	0,1
rizs		0,1		0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Burgonya	0,9	1,2	0,6	0,5	0,6	0,7	0,3	0,05	1,1	1,5	0,3	0,2	-	0,4	0,2	0,1
Borsó	2,9*	0,7		0,5	2,8	1,8	0,9	0,1	4,1	0,6	0,3	0,4	4,1	0,2	0,1	0,2
Olajos magvak		11,7		19,4							-	-	-	-	-	-
naprafogó	7,5	8,1	12,2	11,9	5,3	2,9	5,9	6,4	4,9	2,8	6,7	6,4	6,9	5,6	11,9	10,5
Cukorrépa	2,8	1,5	1,5	0,3	5,0	1,0	1,3	0,5	1,9	2,7	0,3	0,6	1,9	0,8	1,0	1,0
Dohány		0,2		0,1	-	0,0	0,0	-	-	0,0	0,0	-	0,0	-	-	-
Sálastakarmány												-	-	-	-	-
lucerna	6,5	4,2	3,7	3,1	5,0	2,4	2,2	2,3	3,6	1,6	1,4	1,2	5,9	3,4	2,0	1,6
silókukorica	6,9	2,5	2,2	1,7	5,7	2,9	2,0	2,0	6,1	2,5	1,3	0,7	7,7	3,0	1,3	1,3
vöröhere	0,5	0,3	0,2	0,1	0,1	0,3	0,03	0,02	0,1	0,3	0,0	0,3	0,0	0,0	-	0,0
csalamádé	0,3	0,1	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	-	0,2	0,1	0,0	0,0	0,4	0,0	0,01	0,0
Zöldségfélék	2,5	2,2	2,0	1,8	1,3	0,8	0,8	0,3	0,8	1,0	0,3	0,4	-	0,5	0,3	0,2
csemegekukorica		0,5		0,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zöldborsó		0,3		0,4	0,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zöldpaprika		0,1		0,0	0,02	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
vöröshagyma		0,1		0,0	0,02	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paradicsom		0,2		0,0	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyvek, szerkesztette: Horeczki Réka, Weber Erika

Mezőgazdasági főtermékek összes hozamának alakulása Dél-Dunántúlon

Hozam (tonna)

88. táblázat

	Búza				Árpa				Kukorica				Napraforgó			
Megnevezés	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában
Magyarország	6261000	4629000	4431626	70.8%	1108000	1152000	1113546	100.5%	6449000	717900	7143758	110.8%	753000	939000	1187020	157.6%
Dél-Dunántúl	896422	739067	730372	81.5%	179944	172551	181092	100.6%	1404114	2087873	1980727	141.1%	91684	100905	139268	151.9%
Baranya megye	298028	264270	258823	86.8%	49295	74116	87847	178.2%	494290	625956	592754	119.9%	27324	25723	37359	136.7%
Somogy megye	281174	204643	240577	85.6%	82153	51924	51296	62.4%	414646	707312	681859	164.4%	28470	26384	40967	143.9%
Tolna megye	317220	270154	230972	72.8%	48496	46511	41950	86.5%	495178	754605	706114	142.6%	35890	48798	60943	169.8%
	Repce				**Burgonya**				**Gabona**				**Szójabab**			
Megnevezés	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában
Magyarország	-	219000	519719	-	1259000	737000	572107	45.4%	14175000	13702800	13362655	94.3%	78217	58124.8	74037.4	94.7%
Dél-Dunántúl	22009	40859	90194	409.8%		56789	27471		2533240	2183367	2970798	117.3%	28962	38433.2	42944.6	148.3%
Baranya megye	3393	12010	32459	956.6%		19435	6580		848695	988218	956218	112.7%	2945	34542.2	36363	1234.7%
Somogy megye	16850	22508	45696	271.2%		25372	14281		817187	1017894	1018907	124.7%	23869	1829.2	25350601	10.6%
Tolna megye	1766	6341	12038	681.7%		11982	6611		867358	1093255	995673	114.8%	2148	20610801	4046	188.4%

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyvek, szerkesztette: Horeczki Réka

Főbb növények termésátlagának alakulása Dél-Dunántúlon

Termésátlagok (kg/ha)

89. táblázat

Megnevezés	Búza				Kukorica				Árpa			
	1986-1990	2001-2005	2006-2010		1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában
Magyarország	4880	4016	4040	82.8%	5630	5956	6176	109.7%	4210	3350	3577	85.0%
Dunántúl	-	4286	4450	-	-	6392	6606	-	-	3606	3787	-
Dél-Dunántúl	5254	4724	4690	89.3%	5892	6938	6710	113.9%	4617	3934	4114	89.1%
Baranya megye	5598	4860	4712	84.2%	6020	7578	6846	113.7%	4806	4256	4211	87.6%
Somogy megye	4601	4382	4428	96.2%	5263	6370	6410	121.8%	4503	3466	3765	83.6%
Tolna megye	5642	4868	4932	87.4%	6398	6922	6934	108.4%	4707	4110	4309	91.5%

Megnevezés	Rozs				Zab				Gabona			
	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában
Magyarország	2350	2222	2216	94.3%	3020	2348	2412	79.9%	4967	4610	4780	96.2%
Dunántúl	-	3006	2928	-	-	2536	2622	-	-	5090	5320	-
Dél-Dunántúl	2350	3538	3088	131.4%	3126	2682	2862	91.6%	5432	5870	5750	105.9%
Baranya megye	1538	3210	3346	217.6%	3209	2998	3354	104.5%	5720	5840	5890	103.0%
Somogy megye	2557	3344	3036	118.7%	3055	2522	2656	86.9%	4730	5440	5430	114.8%
Tolna megye	2686	4426	3014	112.2%	3668	2736	2846	77.6%	5957	6360	5990	100.6%

Megnevezés	Burgonya			Napraforgómag				Repcemag				Cukorrépa			
	1986-1990	2001-2005	2006-2010	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990 %-ában
Magyarország		20200	21276	2030	2072	2246	110.6%	1927	2008	2300	119.4%	38400	47380	50090	130.4%
Dunántúl		20218	21918	-	2272	2442	-	-	2098	2656	-	-	45520	51700	-
Dél-Dunántúl		20674	18776	2069	2384	2514	121.5%	2037	2084	2810	137.9%	40022	45520	58440	146.0%
Baranya megye		22360	17762	2201	2564	2496	113.4%	2096	2012	3212	153.2%	41163	59360	55120	133.9%
Somogy megye		19106	20034	1848	2168	2510	135.8%	2033	2116	2666	131.1%	35186	53680	64620	183.7%
Tolna megye		22030	16764	2177	2342	2536	116.5%	1968	2166	2914	148.1%	43294	57590	57200	132.1%

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyvek, szerkesztette: Horeczki Réka

Kistérségenként jelentős munkaerőigényes ágazatok

ÖSSZES GAZDASÁG

Burgonya (1% felett):	Barcsi, Csurgói
Cukorrépa (1% felett):	Mohácsi, Dombóvári
Zöldségfélék (1% felett):	Sellyei, Nagyatádi, Csurgói

EGYÉNI GAZDASÁGOK:

Burgonya (1% felett):	Sellyei, Pécsi, Siklósi, Barcsi, Csurgói, Kaposvári, Marcali, Nagyatádi
Cukorrépa (1% felett):	Pécsi, Dombóvári
Zöldségfélék (1% felett):	Sellyei, Siklósi, Nagyatádi, Szekszárdi

GAZDASÁGI SZERVEZETEK:

Burgonya (1% felett):	Csurgói
Cukorrépa (1% felett):	Mohácsi, Szigetvári, Dombóvári, Tamási
Zöldségfélék (1% felett):	Sellyei, Barcsi, Csurgói, Marcali

BOR

Vörösboros:	Siklós-Villányi, Szekszárdi

2.4.3.2. Zöldség- és gyümölcstermelés

Dél-Dunántúl zöldség termelése az ország termelésében nem meghatározó. A zöldségtermelésben – az országos átlaghoz hasonlóan – a termőterület és a hozam csökkenése folyamatos. Ez jórészt a három konzervgyár (paksi, szigetvári és nagyatádi) bezárásának, illetve radikális termeléscsökkenésének a következménye *(90. táblázat).*

Gyümölcstermelésben az országos értékhez hasonlóan a Régió termőterülete folyamatosan csökken. Ez alól egyetlen megye, Tolna megye jelent kivételt, amely a ’80-as évekhez képest a rendszerváltás után a termőterületét jelentősen növelni tudta, de 2005 után a termőterület csökkenés ott is megindult. Régió szinten a terület csökkenését követte az összes hozamnak a terület csökkenést lényegesen meghaladó visszaesése is. A gyümölcshozam csökkenése minden megyében rendkívül erőteljes volt, de 2000 után erősen lecsökkent hozamot már stabilizálni tudták. Dél-Dunántúl gyümölcstermelése területi arányát tekintve (2010) országos jelentőséggel bír a dió (16,7%), málna (19,7%), gesztenye (22,3%), kajszi (13,1%) esetében, de számottevő a területi részesedése az őszibarack (10,8%), cseresznye (9,3%), szamóca (9,0%), egyéb gyümölcs (10,6%) termelésében is *(91. táblázat).*

Mind a zöldség- és gyümölcstermelésben a Régió termésének a döntő része Somogy megyéből származik, amelynek a Régió termelésében betöltött szerepe folyamatosan nő, a zöldségtermés több, mint 40%-át, a gyümölcstermésnek pedig kb. 60%-át ebben a megyében termelik meg. Ez elsősorban azt mutatja, hogy a Somogy megye termelése a térség más megyéihez viszonyítva még mindig jelentős. A 2010-es adatok szerint Somogy megyében országosan is kiemelkedő a dió (9,9%), a málna (19,6%) és a gesztenye (11,6%) termőterülete *(92. táblázat).*

A Dél-dunántúli régiónak, és főleg Baranya megyének az ország zöldség- és gyümölcstermelésében betöltött szerepét elsősorban nem a termelés volumene, hanem az érés koraisága (mecseki cseresznye, barack, ormánysági dinnye, siklósi cukorborsó stb.) jelentette. Ennek a jelentősége azonban a nemzetközi kereskedelem fokozódásával lényegesen csökkent, a dél-európai termelők ennél korábban tudnak megjelenni a piacokon, így a térség termelői a primőr jelleget a piacon nem tudják érvényesíteni.

Zöldségtermelés alakulása Dél-Dunántúlon

90. táblázat

Megnevezés	Vetésterület (ha)				Terméshozam (e t)			
	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990%-ban	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 a 2001-2005%-ban
Magyarország	105860	103903	90053	85,07%	2083000	1846000	1623000	87,92%
Dél-Dunántúl	9242	5049	3878	41,96%		88000	52669	59,85%
Baranya megye	3513	2052	1384	39,40%		35000	16739	47,83%
Somogy megye	3319	1813	1401	42,21%		33000	24922	75,52%
Tolna megye	2410	1183	1093	45,35%		19000	11008	57,94%

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyvek, szerkesztette: Horeczki Réka, Weber Erika

Gyümölcstermelés Dél-Dunántúlon

91. táblázat

Megnevezés	Terület (e ha)				Terméshozam (e t)			
	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990%-ban	1986-1990	2001-2005	2006-2009	2006-2010 az 1986-1990%-ban
Magyarország	96000	99700	99120	103,25%	1629000	821923	742600	45,59%
Dél-Dunántúl	7574,6	6140	5868	77,47%	87227	33375	38138	43,72%
Baranya megye	1753,2	1180	1175,4	67,04%	19451	7212	7222	37,13%
Somogy megye	4536,0	3240	3031,4	66,83%	47614	18549	23280	48,89%
Tolna megye	1289,8	1740	1661,4	128,81%	20162	7614	7636	37,87%

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyvek, szerkesztette: Horeczki Réka, Weber Erika

A gyümölcsös terület Dél-Dunántúlon 2010 (hektár)

92. táblázat

	Baranya	**Somogy**	**Tolna**	**Dél-Dunántúl**	**Ország**	**Dél-Dunántúl Magyarország%-ában**
Őszi barack	138	413	170	721	6660	10.8
Meggy	166	265	174	605	14932	4.1
Körte	42	157	27	226	3202	7.1
Alma	301	862	234	1397	37271	3.7
Cseresznye	80	86	91	257	2774	9.3
Dió	169	496	166	831	4989	16.7
Málna	1	153	0	154	780	19.7
Ribizke	2	43	56	101	2597	3.9
Szamóca	2	34	12	48	534	9.0
Szilva	185	94	131	410	8098	5.1
Gesztenye	51	63	7	121	542	22.3
Kajszi	165	155	351	671	5119	13.1
Egyéb	137	163	307	607	5725	10.6
Összesen	**1439**	**2984**	**1726**	**6149**	**93223**	**6.6**

Forrás: KSH adatok alapján szerkesztette: Horeczki Réka

Kistérségek jellemző gyümölcsök (2000)

Komlói:	alma, kajszi
Mohácsi:	őszibarack, alma
Sásdi:	kajszi, őszibarack
Sellyei:	szilva, alma
Siklósi:	meggy, szilva
Szigetvári:	alma, szilva
Pécsi:	őszibarack, meggy
Pécsváradi:	gesztenye, kajszi
BARANYA:	kajszi, őszibarack
Barcsi:	alma, szilva
Csurgói:	alma, málna
Fonyódi:	őszibarack, dió
Kaposvári:	alma, szilva
Lengyeltóti:	dió, őszibarack
Marcali:	alma, málna
Nagyatádi:	alma, málna
Siófoki:	őszibarack, alma
Tabi:	dió, kajszi
SOMOGY:	alma, őszibarack
Bonyhád:	kajszi, alma
Dombóvár:	szilva, alma
Paksi:	alma, szilva
Szekszárdi:	őszibarack, kajszi
Tamási:	meggy, kajszi
TOLNA	kajszi, őszibarack

2.4.3.3. Szőlő- és bortermelés

Dél-Dunántúl szőlőterületének döntő többsége öt borvidékhez tartozik. A Villány-Siklósi, a Pécs-Mecsekaljai, a Tolnai és a Szekszárdi Borvidék alkotja a Dél-Pannóniai Borrégiót, míg a Dél-Balatoni Borvidék a Balatoni Borrégió része. A Régió szőlő- és bortermelése is csökkenő tendenciát mutat, de más régiókhoz viszonyítva az közel sem olyan jelentős, így a Régió súlya az ország termelésében nő (kb. 16%). A szőlő- és bortermés kb. 40%-a még mindig Somogy megyéből származik, annak ellenére, hogy a termelés visszaesése a dél-dunántúli megyék között ott volt a legjelentősebb. Lényeges terület és összes hozam csökkenés következett be a legnagyobb szőlőterülettel rendelkező Tolna megyében is, míg Baranya megye 2000 után ismét növelni tudta a szőlőterületét, az összes szőlőtermesztésnek alakulása pedig az egészvizsgált időszakban egyenletes fejlődést mutatott. Baranya megyének köszönhetően 2006 után – az országos tendenciákkal szemben – a Régió szőlőterülete ismét növekedett. Somogy megye kiemelt súlyát a szőlő- és bortermelésben a kiemelkedő termésátlagokra képes korszerű ültetvényekkel rendelkező Dél-Balatoni Borvidék biztosította *(93. és 94. táblázat)*.

Az elmúlt évtizedekben a minőségi borok és főleg a vörös borok iránti növekvő kereslet elsősorban a Siklós-Villányi és kisebb mértékben a Szekszárdi Borvidéknek kedvezett. A Siklós-Villányi Borvidék még a termőterületét és az összes termését is növelni tudta. A fehér boros termőtájak háttérbe szorultak és azokon a kivágások üteme lényegesen meghaladta a telepítésekét. Az értékrend lassú ütemű változásával a minőségi fehérboros vidékek ismét piachoz jutottak és ez a számukra kedvezőtlen folyamatot lelassította. A Dél-Balatoni Borvidék a minőségi borok versenyében ismét jó eredményeket ért el és ez a somogyi bortermelés további visszaesését mérsékelheti.

Szőlőterület és termésmennyiség a Dél-Dunántúlon

93. táblázat

Megnevezés	Szőlőterület (ha)				Összes termés (t)			
	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990%-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990%-ában
Magyarország	143000	92000	82200	57,48%	676000	632000	495800	73,34%
Dél-Dunántúl	17712,8	12656	12884	72,74%	89816	100568	85023	94,66%
Baranya megye	5117,4	3614	4156	81,21%	19796	24229	26426	133,49%
Somogy megye	6082,2	3997	3748	61,62%	34585	41713	31737	91,77%
Tolna megye	6513,2	5044	4980	76,46%	35435	32712	26860	75,80%

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyvek, szerkesztette: Horeczki Réka, Weber Erika

Szőlő termésátlaga és a bortermelés a Dél-Dunántúlon

94. táblázat

Megnevezés	Termésátlag (kg/ha)				Bortermelés (m l)			
	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990%-ában	1986-1990	2001-2005	2006-2010	2006-2010 az 1986-1990%-ában
Magyarország	5100	7080	7215	141,47%	431	420	323	74,94%
Dél-Dunántúl	5608	8072	7750	138,20%	-	-	-	
Baranya megye	4058	7024	7792	192,02%	-	-	-	
Somogy megye	6360	10682	9293	146,12%	-	-	-	
Tolna megye	6180	6758	6479	104,84%	-	-	-	

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyvek, szerkesztette: Horeczki Réka